

Edukacja bez barier

Iwona Demczyszak

► Legendarny plakat Czesława Bieleckiego mogą „zobaczyć” również niewidomi

Znaczne ograniczenie widzenia nie musi być przeszkodą w uczeniu się historii. Aby pokonać trudności, wystarczy wyobraźnia i empatia edukatorów.

Przygoda wrocławskiego oddziału IPN z zajęciami dla niewidomych zaczęła się w 2009 roku. Wtedy to Dolnośląski Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. Marii Grzegorzewskiej we Wrocławiu zwrócił się do nas o poprowadzenie zajęć dla swoich wychowanków. Wykorzystaliśmy wówczas materiały dźwiękowe i fragmenty filmów. To, co na nich widać, staraliśmy się opisać. Nie wszystko jednak, co się dzieje poza słowami, można sprawnie opowiedzieć. Postanowiliśmy zatem zaprosić młodzież do wrocławskiego archiwum i pozwoliliśmy dotknąć zgromadzonych w nim dokumentów. Od tego czasu zaczęliśmy szukać kolejnych metod przekazywania wiedzy osobom z dysfunkcją wzroku.

W 2010 roku IPN wydał materiały multimedialne „Historia w filmie” – wspierające przekazywanie historii najnowszej niewidomym, ale także niesłyszącym – zawierające dwie płyty DVD: „Wojna w filmie” oraz „PRL w filmie”. Adaptacja materiałów audiowizualnych była możliwa dzięki zastosowaniu audiodeskrypcji, czyli dodatkowej ścieżki dźwiękowej, w której lektor opisuje, co się dzieje na ekranie poza dialogami: jak wyglądają bohaterowie, scenografia, kostiumy i wiele innych elementów obrazu. To technika nowoczesna, ciesząca się dużym powodzeniem wśród zainteresowanych, ale ciągle rzadko stosowana i kosztowna. Z myślą o osobach niesłyszących do filmów dodano napisy. Publikacja zawiera

około stu fragmentów filmów fabularnych oraz propozycje wykorzystywania ich w pracy dydaktycznej.

Potrzeby niewidomych i niesłyszących zauważono także podczas pierwszego przeglądu filmów dokumentalnych „Echa Katyńia”, który odbył się w Warszawie w 2010 roku. Na użytek przeglądu powstało opracowanie dr. Sławomira Kalbarczyka *Zbrodnia Katyńska 1940. Kilka pytań i odpowiedzi*, które zostało napisane także brajlem. Do części filmów dodano audiodeskrypcję oraz specjalne napisy dla niesłyszących.

W tym samym roku we Wrocławiu ukazała się teka edukacyjna „Solidarność – narodziny legendy”. To kompleksowy, pierwszy tego typu, uniwersalny materiał, który nauczyciel może wykorzystać podczas zajęć bez konieczności sięgania po dodatkowe środki dydaktyczne. Zastosowano w nim różne techniki: brajla, powiększoną czcionkę, audiodeskrypcję, syntezator mowy (program komputerowy odczytujący na głos zapisany tekst), grafikę wypukłą. Tak jak większość takich publikacji, teka zawiera obszerne wprowadzenie do tematu, słownik pojęć, wykaz skrótów i krótkie biogramy osób występujących w tekstach. Ważnym dopełnieniem ►

Fot. Katarzyna Maziej-Choińska

całości jest multimedialna oś czasu z urywkami filmów z audiodeskrypcją, syntezatorem mowy, utworami muzycznymi, fragmentami przemówień postaci historycznych. Ilustrują one omawiane wydarzenia i stanowią doskonały pretekst do łączenia wiedzy historycznej z wiedzą o polskiej kulturze. Uwzględniając ćwiczenie orientacji przestrzennej niewidomych, do publikacji dodano wypukłą mapę Polski oraz wypukłą grafikę przedstawiającą legendarny plakat Czesława Bieleckiego (przypominający kardiogram wykres, na którym Solidarność jest jednym ze zwrotnych punktów w powojennej historii Polski). Zwracaliśmy uwagę na to, żeby każdy z elementów publikacji był czytelny i zrozumiały dla korzystających.

► W sytuację niewidomego starała się wczuć m.in. edukatorka z katowickiego IPN, dr Kornelia Banaś

Fot. Katarzyna Maziej-Choińska

W czerwcu 2013 roku wrocławski i katowicki oddział IPN oraz wspomniany ośrodek dla dzieci niewidomych i słabowidzących zorganizowały we Wrocławiu konferencję edukacyjno-szkoleniową „Dysfunkcja wzroku a możliwości pracy ze źródłem historycznym”. Jej częścią były warsztaty, podczas których osoby mające duże problemy ze wzrokiem czytały dokumenty (przepisane w brajlu lub czarnodruku o dużej czcionce), a później je analizowały. W przygotowanej prezentacji multimedialnej zastosowano syntezator mowy. Dzięki temu młodzież miała możliwość poznania struktury i metody działania organów bezpieczeństwa państwa wobec organizacji opozycyjnych. Zajęcia dotyczyły rozpracowania największej, po NSZZ „Solidarność”, ogólnopolskiej organizacji opozycyjnej lat osiemdziesiątych, którą była Solidarność Walcząca, utworzona we Wrocławiu przez Kornela Morawieckiego. Z odpowiednio dostosowanymi tekstami uczniowie radzili sobie bardzo dobrze, poprawnie je interpretując. Poznali przy tym znaczenie nowych wyrazów zaczerpniętych z dokumentów zgromadzonych w archiwum IPN, charakterystycznych dla żargonu funkcjonariuszy bezpieczeństwa.

Zaproszonymi na konferencję gośćmi byli edukatorzy IPN z całej Polski, a także tyfłolodzy (specjaliści pracujący z niewidomymi i słabowidzącymi), związani z DSOSW im. Marii Grzegorzewskiej we Wrocławiu: Antoni Audycki, Marcin Jarosz, Maria Rozwora, Jolanta Szulc. Edukatorzy, którzy na co dzień nie mają styczności z niewidomymi, mogli wziąć udział w warsztatach z *savoir-vivre*’u, podczas których poznali kilka cennych zasad ułatwiających wzajemne kontakty, m.in. zasadę nienarzucania swojej pomocy, a jedynie bycia gotowym do jej udzielenia, kiedy zostanie się poproszonym; regułę, że podczas wchodzenia do pomieszczenia, w którym znajdują się niewidomi, należy zasygnalizować swoją obecność, aby osoby wewnątrz mogły zorientować swoje położenie wzglę-

Fot. Katarzyna Maziej-Choińska

Jak uczyć o podziemiu antykomunistycznym?

W marcu ukaże się kolejna teka edukacyjna IPN „Polskie podziemie niepodległościowe 1944–1956”: Korzystając z doświadczeń zdobytych przy tworzeniu *Atlasu polskiego podziemia niepodległościowego 1944–1956*, a także wystawy „Zaplute karty reakcji». Polskie podziemie niepodległościowe 1944–1956” oraz wieloletnich badań naukowych, prowadzonych w lubelskim Biurze Edukacji Publicznej, opracowaliśmy materiały edukacyjne, które pomogą nauczycielom realizować trudną do omówienia w warunkach szkolnych problematykę polskiego podziemia niepodległościowego z lat 1944–1956. Jest to jeden z najważniejszych tematów związanych z postawami społeczeństwa polskiego wobec nowej rzeczywistości politycznej, która kształtowała się po zakończeniu II wojny światowej.

Teka składa się z materiałów dla nauczycieli i dla uczniów. W tej pierwszej grupie są propozycje scenariuszy lekcji, uwzględniające genezę podziemia antykomunistycznego, jego ideową i organizacyjną różnorodność, losy uczestników i stosunek władz komunistycznych do konspiracji. Proponujemy też kilka tematów esejów, dzięki którym można sprawdzić, w jakim stopniu uczniowie opanowali materiał.

Część teki przeznaczoną dla uczniów rozpoczynamy od wprowadzenia – tekstu popularnonaukowego, zawierającego najistotniejsze informacje dotyczące genezy, struktury oraz aktywności zbrojnej podziemia antykomunistycznego. Następnym elementem to biogramy 56 osób zaangażowanych w działalność polskiego podziemia niepodległościowego – dobrane tak, aby reprezentowały wszystkie nurty podziemia oraz formy jego działalności. W uporządkowaniu historii podziemia na tle ówczesnych wydarzeń na świecie pomoże młodzieży tablica synchronizacyjna, a w przyswojeniu fachowego nazewnictwa – słownik pojęć oraz wykaz skrótów. Uczniowie znajdą również przedruki dokumentów (w większości tych wytworzonych przez podziemie, ale także przez komunistyczny aparat represji).

Ważnym elementem teki to karty – wybór fotografii, faksymiliów dokumentów, afiszy i plakatów z epoki oraz map i tabel. Ponadto dołączamy płytę z filmem *Ostatni* o Józefie Franczaku „Lalusiu”. Temu ostatniemu żołnierzowi podziemia antykomunistycznego poświęcamy także jeden ze scenariuszy lekcji.

dem wchodzącego; informacje o tym, jak trzeba prowadzić osobę niewidomą, aby umiejętnie kierować jej krokami np. przy pokonywaniu przeszkód. Skorzystaliśmy ze wskazówek, w jaki sposób należy tworzyć pomoce dydaktyczne, aby były odpowiednio przystosowane do potrzeb osób niewidzących.

Owoce konferencji jest publikacja „Ośmiornica, czyli Solidarność Walcząca na celowniku bezpieki”, uwzględniająca potrzeby niewidomych i słabowidzących, wydana w 2013 roku przez wrocławski oddział IPN. W jej skład wchodzi: scenariusz zajęć, miniwykład, teksty źródłowe w brajlu i czarnodruku, prezentacja multimedialna z syntezatorem mowy oraz grafika wypukła. W proponowanych zajęciach przewidziano indywidualną pracę uczniów ze źródłem historycznym wytworzonym przez aparat bezpieczeństwa PRL. Od września 2014 roku można je znaleźć w ofercie Biura Edukacji Publicznej IPN. Są realizowane w ramach ogólnopolskiego projektu edukacyjnego „Co kryją archiwa IPN?” i mogą być prowadzone zarówno przez nauczycieli, jak i przez zaproszonego edukatora.

Z myślą o młodych ludziach z dysfunkcjami wzroku Instytut Pamięci Narodowej rozszerza swoją ofertę. We Wrocławiu powstaje cykl propozycji filmowo-warsztatowych „Historia dla ciebie i dla mnie”. Przybliży on m.in. sylwetki żołnierzy powojennego podziemia niepodległościowego, których władza komunistyczna nazywała „bandytami”, a którym dzisiaj przywraca się należną pamięć m.in. w wyniku prowadzonych przez IPN prac ekshumacyjnych. Do filmów zostanie dodana audiodeskrypcja, a przygotowywane materiały – udostępniowane w brajlu i czarnodruku.

Koncentrowaliśmy się dotychczas na współpracy z osobami niewidomymi i słabowidzącymi, jesteśmy jednak otwarci na współpracę z młodzieżą z innymi rodzajami niepełnosprawności. 🌸

Iwona Demczyszak – nauczycielka historii, doktorantka w Instytucie Historii Uniwersytetu Wrocławskiego, pracowniczka Oddziałowego Biura Edukacji Publicznej IPN we Wrocławiu, autorka materiałów edukacyjnych dla niewidomych i słabowidzących

Agnieszka Jaczyńska – kierownik Referatu Edukacji Historycznej OBEP IPN w Lublinie